

УДК 37.014.5:37.091.26:502/504

DOI <https://doi.org/10.37915/pa.vi61.714>*Жорова І. Я.*,
orcid.org/0000-0003-4304-4962

ОЦІНЮВАННЯ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ ОСВІТИ

У статті розглянуто підходи до оцінювання компетентностей сталого розвитку в умовах трансформації сучасної освіти. Актуальність дослідження зумовлена зростанням ролі освіти для сталого розвитку як ключового чинника досягнення Цілей сталого розвитку та потребою переосмислення підходів до визначення результатів навчання в умовах переходу до компетентнісної парадигми. Проаналізовано міжнародні підходи до визначення змісту компетентностей сталого розвитку, зокрема концепцію ключових компетентностей, запропоновану UNESCO, а також модель компетентностей для освітян, розроблену UNECE, що ґрунтується на цілісному підході, формуванні бачення змін і досягненні трансформації. Установлено, що компетентності сталого розвитку мають трансверсальний, міждисциплінарний характер, поєднують когнітивний, діяльнісний і ціннісний компоненти та формуються в умовах невизначеності й динамічних змін.

Обґрунтовано, що традиційні підходи до оцінювання освітніх результатів не забезпечують повноцінного вимірювання таких компетентностей, що зумовлює потребу застосування комплексних, контекстночутливих методів оцінювання. Показано, що в умовах трансформації освіти відбувається зміна ролі оцінювання, яке поступово переходить від функції контролю до функції підтримки розвитку та стає важливим чинником формування компетентностей сталого розвитку.

Зроблено висновок, що оцінювання компетентностей сталого розвитку є невід'ємною складовою трансформаційних процесів у освіті, відображає зміну освітніх цілей і результатів навчання та сприяє формуванню здатності здобувачів освіти до відповідальної діяльності в умовах сучасних глобальних викликів. Окреслено перспективи подальших досліджень, пов'язані з адаптацією міжнародного досвіду до національного контексту та з упровадженням інноваційних підходів у практику закладів освіти.

Ключові слова: освіта для сталого розвитку; компетентності сталого розвитку; оцінювання компетентностей; трансформація освіти.

Постановлення проблеми. Сучасні суспільні трансформації, глобальні екологічні проблеми посилюють вимоги до результатів освіти, зокрема щодо формування здатності до ухвалення рішень з урахуванням принципів сталого розвитку. У цьому контексті освіта дедалі більше розглядається як ключовий механізм досягнення Цілей сталого розвитку, визначених Організацією Об'єднаних Націй (далі – ООН) у межах Порядку денного сталого розвитку до 2030 року. Ці цілі охоплюють широкий спектр соціальних, економічних та екологічних проблем – від подолання бідності та забезпечення якісної освіти до боротьби зі змінами клімату та за збереження природних ресурсів.

Важливу роль у досягненні Цілей сталого розвитку відіграє освіта для сталого розвитку (далі – ОСР). ОСР передбачає не лише передання знань, а й формування у здобувачів освіти здатності ухвалювати відповідальні рішення, аналізувати складні соціально-екологічні системи, прогнозувати наслідки своїх дій та активно долучатися до розв'язання глобальних і локальних проблем сталого розвитку.

Така зміна цілей і результатів освіти зумовлює потребу переосмислення підходів до оцінювання освітніх досягнень. В умовах трансформації освіти змінюється не лише зміст навчання, а й способи визначення його результативності. Традиційні методи контролю знань виявляються недостатніми для вимірювання комплексних і динамічних

*© Жорова І. Я.

компетентностей, що формуються у процесі освіти для сталого розвитку. Це актуалізує потребу осмислення сучасних підходів до оцінювання компетентностей сталого розвитку, які відповідали б новим освітнім цілям, ураховували б міждисциплінарний характер навчання та орієнтувалися на реальну практику діяльності.

Аналіз досліджень. Сучасний стан дослідження проблеми оцінювання компетентностей сталого розвитку в освіті характеризується значним теоретичним і методологічним розвитком на міжнародному рівні та активним опрацюванням у вітчизняній педагогічній науці.

Закордонні дослідження заклали фундаментальний теоретичний і методологічний базис проблеми. Провідною міжнародною інституцією ЮНЕСКО визначено ключові компетентності сталого розвитку, які є універсальними для всіх рівнів освіти [7].

Європейська економічна комісія ООН структурувала компетентності для освітян у три основних блоки – цілісний підхід, формування бачення змін та досягнення трансформації [6]. Практичну цінність мають також матеріали ЮНЕСКО, які розкривають кореляцію компетентностей із конкретними інструментами оцінювання знань і навичок сталого розвитку [8].

Українські науковці активно адаптують міжнародні підходи до національного освітнього контексту. Так, О. Висоцька у фундаментальних працях обґрунтувала зміст, методи та технології освіти для сталого розвитку, акцентуючи увагу на формуванні екологічної свідомості та трансверсальних компетентностей [1]. В. Ільченко та О. Садовець проаналізували еволюцію ідей ОСР і можливості адаптації європейського досвіду в Україні [2; 3]. О. Хмелевська розглядає напрямки інституційної роботи у сфері «освіта для сталого розвитку» [4].

Аналіз наукових джерел свідчить, що проблема оцінювання компетентностей сталого розвитку активно розробляється в міжнародному освітньому дискурсі. Водночас у вітчизняній педагогічній науці ця проблематика потребує подальшого системного осмислення, особливо в контексті трансформаційних змін у системі освіти.

Метою статті є узагальнення підходів до оцінювання компетентностей сталого розвитку та визначення особливостей їх застосування в умовах трансформації сучасної освіти.

Викладення основного матеріалу. Сталий розвиток визначається як «розвиток, що задовольняє потреби сучасного покоління, не ставлячи під загрозу можливість майбутніх поколінь задовольняти власні потреби» [6, с. 7]. Ця концепція стала основою глобальної політики після ухвалення ООН 2015 року 17 Цілей сталого розвитку, які ґрунтуються на п'яти взаємопов'язаних вимірах, відомих як 5P:

People (люди) – соціальна інклюзія та подолання нерівності;

Planet (планета) – охорона довкілля та збереження екосистем;

Prosperity (процвітання) – інклюзивне економічне зростання;

Peace (мир) – мирне та безпечне суспільство;

Partnership (партнерство) – глобальна співпраця між державами, бізнесом, освітою та громадянським суспільством [5, с. 4–5].

Таке розуміння підкреслює холістичний (цілісний) характер сталого розвитку, де всі п'ять компонентів взаємозалежні та не можуть розглядатися ізольовано.

ОСР є ключовим інструментом реалізації цілей сталого розвитку ООН. За визначенням ЮНЕСКО, ОСР спрямована на формування в особистості компетентностей, що забезпечують здатність до критичного осмислення власної діяльності з урахуванням її поточних і довгострокових соціокультурних, економічних та екологічних наслідків як на локальному, так і на глобальному рівнях. Водночас важливим є розвиток умінь раціонально діяти в умовах складних і непередбачуваних ситуацій, що можуть вимагати зміни професійної діяльності або активної участі в суспільному та політичному житті з метою сприяння поступальному розвитку суспільства на засадах сталості [7, с. 7].

Ключовою відмінністю освіти для сталого розвитку є трансформація освітньої парадигми, що передбачає перехід від домінування процесу навчання до пріоритетності процесу учіння як активної, суб'єктно орієнтованої діяльності здобувача освіти. Головне завдання ОСР полягає не лише в переданні знань, а в трансформації світогляду та поведінки учнів, щоб вони могли жити та діяти в гармонії з природою, суспільством і економікою.

У контексті ОСР компетентності стають головним очікуваним результатом навчання, оскільки саме вони забезпечують готовність учнів/студентів діяти відповідально в умовах складних соціально-екологічних випробувань.

ЮНЕСКО визначено вісім ключових компетентностей сталого розвитку: системне мислення, прогностична компетентність, нормативна компетентність, стратегічна компетентність, компетентність співпраці, компетентність критичного мислення, рефлексивна компетентність та компетентність інтегрованого розв'язування проблем (табл. 1).

Таблиця 1

Зміст ключових компетентностей сталого розвитку за ЮНЕСКО

№	Компетентність ОСР (за ЮНЕСКО)	Короткий опис	Ключові аспекти
1	2	3	4
1.	Системне мислення	Здатність бачити світ як складну, динамічну систему, розуміти взаємозв'язки між її елементами, а також наслідки впливу на різні рівні (локальний, регіональний, глобальний).	Розпізнавання зв'язків між цілями сталого розвитку; аналіз системних взаємодій; виявлення точок впливу; робота з невизначеністю та складністю.
2.	Прогностична компетентність	Здатність передбачати можливі, ймовірні та бажані майбутні сценарії, оцінювати їх наслідки та формувати власне бачення сталого майбутнього.	Оцінювання сценаріїв розвитку; застосування принципу превентивності; прогнозування ризиків і можливостей; створення альтернативних візій сталого майбутнього.
3.	Нормативна компетентність	Здатність розуміти, критично осмислювати та рефлексувати норми, цінності та етичні принципи, що лежать в основі особистих і суспільних дій.	Рефлексія над етичними дилемами; розуміння справедливості, рівності та прав людини; повага до природи; формування ціннісних орієнтацій сталого розвитку.
4.	Стратегічна компетентність	Здатність колективно розробляти, планувати та реалізовувати інноваційні стратегії та дії, спрямовані на досягнення сталого розвитку на локальному та глобальному рівнях.	Розроблення стратегій змін; політична та громадянська активність; координація колективних дій; поєднання локальних ініціатив із глобальними цілями.
5.	Компетентність співпраці	Здатність ефективно працювати в команді, вести конструктивний діалог та будувати партнерство з різними зацікавленими сторонами.	Співпраця зі стейкхолдерами; міжкультурна комунікація; розв'язання конфліктів; побудова довіри та спільних цілей.

Продовження табл. 1

1	2	3	4
6.	Компетентність критичного мислення	Здатність критично аналізувати інформацію, виявляти упередження, піддавати критичному аналізу стереотипні уявлення та обґрунтовувати власні судження.	Оцінювання достовірності джерел; виявлення маніпуляцій і фейкових новин; аргументоване мислення; критичний аналіз соціально-екологічних проблем.
7.	Рефлексивна компетентність	Здатність до глибокої саморефлексії, усвідомлення власних цінностей, емоцій, упереджень та впливу власних дій на інших людей і довкілля.	Самопізнання та емоційний інтелект; розуміння особистої відповідальності; критичне оцінювання власної ролі в соціально-екологічних процесах.
8.	Компетентність інтегрованого розв'язування проблем	Здатність поєднувати знання, уміння та цінності з різних сфер для комплексного розв'язання реальних, багатогранних проблем сталого розвитку.	Міждисциплінарний підхід; розроблення практичних, контекстно адаптованих рішень; перехід від аналізу проблеми до конкретних дій.

Джерело: [складено автором на основі [7]; [8]].

Зазначені компетентності є міждисциплінарними й утворюють цілісну систему, яка дозволяє здобувачам освіти не лише розуміти проблеми сталого розвитку, а й ефективно діяти в умовах невизначеності та швидких змін.

На відміну від традиційного знаннєвого підходу, компетентності сталого розвитку мають інтегративний характер і поєднують когнітивний, діяльнісний та ціннісний компоненти. Вони розвиваються поступово впродовж усього періоду навчання і є трансверсальними та забезпечують можливість діяльності в різних соціальних і професійних контекстах.

Водночас формування зазначених компетентностей не можливе без належного рівня професійної компетентності педагогів, що актуалізує питання їх систематизації в контексті освіти для сталого розвитку. Компетентності для освітян в ОСР структуровано навколо трьох основних блоків:

1. Цілісний підхід – інтегроване бачення проблем сталого розвитку з урахуванням їх узаємопов'язаних соціальних, економічних та екологічних вимірів. Цілісний підхід включає три взаємопов'язані компоненти – інтегративне мислення, інклюзивність, подолання складнощів.

2. Формування бачення змін – здатність уявляти, прогнозувати та конструювати бажані сценарії сталого розвитку на основі цінностей сталості. Уявлення про зміни охоплює компетенції, що стосуються трьох вимірів – вивчення уроків минулого; надихання на участь у сьогоденні; дослідження альтернативних варіантів майбутнього.

3. Досягнення трансформаційних змін – спроможність ініціювати, упроваджувати та підтримувати системні зміни в освітній практиці й інституційному середовищі з метою переходу до сталого розвитку. Досягнення трансформації охоплює компетенції, що діють на трьох рівнях: трансформація того, що означає бути викладачем; трансформація педагогіки, тобто трансформаційні підходи до викладання та навчання; трансформація системи освіти загалом [6, с. 14–17].

Ці компетентності дозволяють педагогам і керівникам ефективно інтегрувати ОСР в освітній процес.

Оцінювання компетентностей сталого розвитку виходить за межі традиційного контролю знань і стає стратегічним інструментом управління якістю освіти. Воно

забезпечує можливість використання результатів оцінювання як основи для ухвалення обґрунтованих управлінських рішень на рівні закладу, педагога та системи освіти загалом.

Отже, у системі освітнього менеджменту оцінювання ОСР виконує такі три взаємопов'язані функції: діагностична (визначає поточний рівень сформованості компетентностей здобувачів освіти); управлінська (надає керівництву та педагогам дані для коригування освітнього процесу та ухвалення оперативних рішень); прогностична (дозволяє прогнозувати напрямки розвитку освітньої програми та закладу, виявляючи сильні та слабкі сторони інтеграції принципів сталого розвитку).

Такий комплексний підхід перетворює оцінювання з формальної процедури на дієвий механізм підвищення якості освіти. Зокрема результати оцінювання компетентностей ОСР можуть бути ефективно використані в чотирьох ключових напрямках:

1. Коригування навчальних програм і методів, що здійснюється на основі виявлення прогалин у формуванні системного мислення чи стратегічної компетентності та дозволяє вносити зміни до змісту предметів, методів навчання та проектної діяльності.

2. Розвиток партнерства закладу освіти зі стейкхолдерами, що реалізується з урахуванням даних про рівень сформованості компетентності співпраці та стимулює створення спільних проектів із місцевими організаціями, бізнесом та органами влади.

3. Стратегічне планування розвитку закладу освіти, що базується на результатах оцінювання, які стають основою для розроблення стратегії розвитку освітньої інституції, зокрема при переході на вищі рівні інтеграції ОСР (від фрагментарного впровадження до досягнення системного впливу на розвиток суспільства).

4. Підвищення якості освіти, що передбачає системне використання метрик ОСР і сприяє досягненню освітніх стандартів і міжнародних вимог до якості освіти.

Отже, оцінювання компетентностей сталого розвитку в умовах трансформації освіти слід розглядати як системний процес, що забезпечує зв'язок між результатами навчання та управлінням освітнім процесом. Його результати є підставою для ухвалення рішень щодо оновлення змісту освіти, вибору педагогічних підходів і визначення пріоритетів розвитку закладу освіти. Водночас оцінювання дозволяє відстежувати рівень інтеграції принципів сталого розвитку в освітню практику та визначати динаміку формування відповідних компетентностей. Це забезпечує не лише підвищення якості освітнього процесу, а й узгодження його результатів із сучасними вимогами до підготовки особистості, здатної діяти в умовах складних соціально-екологічних випробувань.

Висновки. Узагальнення теоретичних підходів до оцінювання компетентностей сталого розвитку дає підстави стверджувати, що в умовах трансформації сучасної освіти оцінювання набуває нових змістових і функційних характеристик. Воно виходить за межі традиційного контролю знань і постає як комплексний процес, спрямований на виявлення рівня сформованості інтегративних, міждисциплінарних і ціннісноорієнтованих компетентностей, що визначають здатність особистості діяти в контексті сталого розвитку.

Установлено, що компетентності сталого розвитку мають трансверсальний характер, поєднують когнітивний, діяльнісний і аксіологічний компоненти та формуються в умовах невизначеності й динамічних соціально-екологічних змін. Це ускладнює їх оцінювання засобами традиційних підходів і зумовлює потребу застосування комплексних, контекстно чутливих методів, що орієнтуються на реальну діяльність, рефлексію та міждисциплінарну інтеграцію.

Доведено, що в умовах трансформації освіти відбувається зміна ролі оцінювання, яке поступово переходить від функції контролю до функції підтримки розвитку та стає важливим чинником формування компетентностей сталого розвитку. У цьому контексті особливого значення набувають підходи, пов'язані з автентичним оцінюванням, проектною діяльністю, самооцінюванням і використанням цифрових інструментів.

Отже, оцінювання компетентностей сталого розвитку слід розглядати як невід'ємну складову трансформаційних процесів у освіті, що відображає зміну освітніх цілей, змісту та результатів навчання і сприяє формуванню здатності здобувачів освіти до відповідальної діяльності в умовах сучасних глобальних викликів.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з адаптацією міжнародних підходів в оцінюванні компетентностей сталого розвитку до національної системи освіти з урахуванням її специфіки, а також вивчення можливостей інтеграції цих підходів у практику закладів освіти різних рівнів.

Список використаних джерел:

1. Висоцька О. Є. Освіта для сталого розвитку: науково-методичний посібник. Дніпропетровськ: Роял Принт, 2011. 200 с.
2. Ільченко В. Р., Гуз К. Ж. Еволюція ідей освіти для сталого розвитку. *Витоки педагогічної майстерності*. Полтава. 2022. Вип. 29. С. 117-122. DOI: <https://doi.org/10.33989/2075-146x.2022.29.264277>
3. Садовець О. В. Освіта для сталого розвитку: впровадження досвіду та практики європейських країн. *Порівняльна професійна педагогіка*, Київ-Хмельницький. 2023. Вип. 13 (2), С. 43–54. DOI: [https://doi.org/10.31891/2308-4081/2023-13\(2\)-5](https://doi.org/10.31891/2308-4081/2023-13(2)-5)
4. Хмелевська О. М. Освіта для сталого розвитку: зміст та інституції. *Демографія та соціальна економіка*, Київ. 2018, № 1 (32): 29–42. С. 29–42. DOI: <https://doi.org/10.15407/dse2018.01.029>
5. Hobeon Certificering. Assessment framework Sustainable development in higher education. SHE 2021. Den Haag, 2020. 22 p. URL: <https://www.hobeon.nl/system/files/inline/2022%20Assessment%20framework%20SHE%202021%20%281%29.pdf>
6. UNECE. Learning for the Future: Competences in Education for Sustainable Development. Geneva: United Nations, 2012. 20 p. URL: https://unece.org/fileadmin/DAM/env/esd/ESD_Publications/Competences_Publication.pdf
7. UNESCO. Education for Sustainable Development Goals: Learning Objectives. Paris: UNESCO, 2017. 62 p. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000247444>
8. UNESCO ; Sulitest. UNESCO Key Competences for Sustainability — Alignment with Sulitest TASK™ – The Assessment of Sustainability Knowledge: referential document V2, 2017. 9 p. URL: https://cdn.prod.website-files.com/65280e69dc36aa08d8c6a40e/6582ac799f768268b627ea01_UNESCO%20ESD%20Framework%20Referential%20V2.pdf

References:

1. Vysotska, O. Ye. (2011). *Osvita dlia staloho rozvytku: Naukovo-metodychnyi posibnyk* [Education for Sustainable Development: Scientific-and-methodological manual]. Dnipropetrovsk [in Ukrainian].
2. Ilchenko, V. R., & Huz, K. Zh. (2022). *Evoliutsiia idei osvity dlia staloho rozvytku* [Evolution of Ideas of Education for Sustainable Development]. *Vytoky pedahohichnoi maisternosti*, 29, 117–122. DOI: <https://doi.org/10.33989/2075-146x.2022.29.264277> [in Ukrainian].
3. Sadovets, O. V. (2023). *Osvita dlia staloho rozvytku: vprovadzhennia dosvidu ta praktyky yevropeyskykh krain* [Education for Sustainable Development: Implementation of Experience and Practice of European Countries]. *Porivnialna profesiina pedahohika*, 13(2), 43–54. DOI: [https://doi.org/10.31891/2308-4081/2023-13\(2\)-5](https://doi.org/10.31891/2308-4081/2023-13(2)-5) [in Ukrainian].
4. Khmelevska, O. M. (2018). *Osvita dlia staloho rozvytku: zmist ta instytutsii* [Education for Sustainable Development: Content and Institutions]. *Demohrafiia ta sotsialna ekonomika*, 1 (32), 29–42. DOI: <https://doi.org/10.15407/dse2018.01.029> [in Ukrainian].
5. Hobeon Certificering. (2020). *Assessment framework Sustainable development in higher education: SHE 2021*. Retrieved from <https://www.hobeon.nl/system/files/inline/2022%20Assessment%20framework%20SHE%202021%20%281%29.pdf> [in English].
6. UNECE. (2012). *Learning for the Future: Competences in Education for Sustainable Development*. United Nations. Retrieved from https://unece.org/fileadmin/DAM/env/esd/ESD_Publications/Competences_Publication.pdf [in English].

7. UNESCO. (2017). *Education for Sustainable Development Goals: Learning objectives*. Retrieved from <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000247444> [in English].
8. UNESCO & Sulitest. (2017). *UNESCO Key Competences for Sustainability — Alignment with Sulitest TASK™ – The Assessment of Sustainability Knowledge: Referential document V2*. Retrieved from https://cdn.prod.website-files.com/65280e69dc36aa08d8c6a40e/6582ac799f768268b627ea01_UNESCO%20ESD%20Framework%20Referential%20V2.pdf [in English].

Zhorova I. Ya.,

orcid.org/0000-0003-4304-4962

ASSESSMENT OF SUSTAINABLE DEVELOPMENT COMPETENCIES IN THE CONTEXT OF EDUCATION TRANSFORMATION

Approaches to assessing sustainable development competencies in the context of the transformation of modern education are examined in the article. The relevance of the study is conditioned by the growing role of Education for Sustainable Development (ESD) as a key factor in achieving the Sustainable Development Goals (SDGs) and the need to rethink approaches to defining learning outcomes within the shift toward a competency-based paradigm. International approaches to defining the content of sustainable development competencies are analyzed, in particular the concept of key competencies proposed by UNESCO, as well as the competency framework for educators developed by UNECE, which is based on a holistic approach, the formation of a vision for change, and the achievement of transformation.

It has been established that sustainable development competencies are transversal and interdisciplinary in nature, combining cognitive, practical, and value-based components, and are formed under conditions of uncertainty and dynamic change.

It is substantiated that traditional approaches to assessing educational outcomes do not ensure a comprehensive measurement of such competencies, which necessitates the use of complex, context-sensitive assessment methods. It is shown that in the context of educational transformation, the role of assessment is changing, gradually shifting from a control function to a developmental support function and becoming an important factor in the formation of sustainable development competencies

It is concluded that the assessment of sustainable development competencies is an integral component of transformational processes in education, it reflects changes in educational goals and learning outcomes, and contributes to developing learners' ability to act responsibly in the face of contemporary global challenges. Prospects for further research are outlined, particularly those related to adapting international experience to the national context and implementing innovative approaches in educational establishments practice.

Key words: Education for Sustainable Development; sustainable development competencies; competency assessment; education transformation.

Дата надходження статті: 25.11.2025 р.

Прийнято до публікації: 11.12.2025 р.

Опубліковано: 16.01.2026 р.

Рецензент: доктор педагогічних наук, професор Шапран О. І.